

Motion

1980/81: 692

av Maj Britt Theorin m. fl
om ändrade villkor för vapenexport

Inledning

Den internationella vapenhandeln är ett direkt krigshot. Under 1970-talet har vapenexporten i världen femdubblats. Den svenska vapenhandeln har på fyra år tredubblats. Samtidigt som Sveriges representant i FN deklarerar önskan om en minskning av den internationella vapenhandeln ökade vår egen vapenexport med en halv miljard kronor eller 52 %: 1979 sålde Sverige vapen för över 1,7 miljarder kronor och beräknas 1980 komma över 2-miljarderstrecket, en föga meriterande statistik!

Sverige intar i år en 12:e placering i SIPRI:s statistik över exportörer till tredje världen. Men denna statistik rymmer endast tyngre vapen, dvs. större kanoner och uppåt (40 % av all vapenexport är tyngre). Räkna man in alla lättare vapen, ammunition, k-pistar m.m. och exporten till övriga länder intar vi 7:e plats bland världens vapenexportörer. Hur kan det komma sig att Sverige – välkänt aktiv i nedrustningssammanhang – vill riskera sitt internationella anseende genom att agera krämare på den internationella vapenarenan?

1971 års regler för vapenexport skulle vara mycket restriktiva.

”Som jag förut har anfört måste huvudregeln vara generellt förbud mot att exportera krigsmateriel utan tillstånd. — — —

I vissa fall föreligger ovillkorligt hinder mot krigsmaterielexport. Detta kan vara fallet på grund av internationella avtal, beslut av FN:s säkerhetsråd eller folkrättsliga regler om export från neutral stat under krig.” Tillstånd bör inte beviljas ”för export till

stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring avgetts eller ej,

stat som är invecklad i internationell konflikt som kan befaras leda till väpnad konflikt, eller

stat som har inre väpnade oroligheter.” (Prop. 1971:146, till vilken riksdagen anslöt sig.)

Fram till mitten av 1970-talet var exporten förhållandevis måttlig, även om en del underliga vapenaffärer kom i dagen.

Svenska vapen uppträder runt om i världen, där de inte bör finnas. Var finns då luckorna som gett möjlighet att gå vid sidan om lagens intentioner?

Dessa finns i brister i lagstiftningen – licenstillverkade svenska vapen utomlands liksom reexport är *inte* underordnade svensk lagstiftning –, i vidlyftiga tolkningar av luddiga begrepp som ”defensiva vapen” samt i avsaknad av parlamentarisk kontroll och insyn över vapenexporten.

Licenstagning och reexport

Svenska vapen tillverkas på licens i uppskattningsvis ett 20-tal länder helt utanför vår vapenexportkontroll. Via licenstagning kunde t. ex. Turkiet – som vid ett flertal förfrågningar om köp av Boforskanoner fått nej på grund av oroligheter i området – köpa samma Boforskanoner via Västtyskland. Under Vietnamkriget kunde Australien, som hade stridande trupper i Vietnam, fritt köpa ammunition till svenska granatgevär för användning i kriget. I Argentina, Chile, Iran, ja även i Sydafrika, finns Boforsvapen. I Indien, Italien och Spanien tillverkas Boforskanoner på licens. Fram till helt nyligen har kanoner också tillverkats i England och Holland på licens.

Denna produktion är helt okontrollerad, och vi vet inte vart dessa vapen tar vägen. De finnes inte heller med i statistiken över svensk vapenexport. För att motverka att svenska vapen kommer på avvägar och förhindra de stora privata vapenhandlarna att komma åt dem, tillåts svenska företag bara att sälja till regeringar. Men trots detta visar det sig att t. ex. Interarms i England handlar med svenska vapen. Licenstagningen av svenska vapen måste inordnas under och regleras enligt svensk lagstiftning. Även reexporten kan och måste regleras hårdare i den svenska lagstiftningen.

Parlamentarisk insyn och kontroll

I dag är vapenhandeln i Sverige hemlig, vilket kan jämföras med andra länder, exempelvis USA, som öppet redovisar och i kongressen diskuterar och i vissa fall även beslutar om vapenhandeln. En särskild kommitté har där till uppgift att fatta beslut om vapenhandeln. I dag sköts tillståndsgivningen i Sverige av krigsmaterielinspektören, underordnad handelsministern. Handeln med vapen är hemlig även för riksdagen. Mot bakgrund av en explosionsartad ökning av exporten under 1970-talets senare del och allt fler rapporter om att svenska vapen uppträder där de inte bör finnas måste kravet på en fullständig parlamentarisk kontroll och öppen årlig redovisning till riksdagen tillgodoses. Det är inte demokratiskt acceptabelt med en hemlig vapenexport. Medborgarna har rätt att veta vilka vapen Sverige exporterar och till vem.

Därför kan det inte vara tillräckligt med *information* till ett fåtal ledamöter i utrikesnämnden. Dessa har ingen beslutanderätt, dvs. demokratiskt ansvar kan inte utkrävas. Därtill har utrikesnämnden tystnadsplikt, och en öppen debatt och ifrågasättande kan därför inte ske. Det är rimligt att som i andra länder riksdagen får möjlighet att diskutera vapenexporten och att ett särskilt parlamentariskt organ bereder och fattar beslut om vapenexporten och årligen redovisar till riksdagen.

En särskild utredning arbetar med översyn av vapenexporten. Den tillsattes efter en socialdemokratisk partimotion 1979 vari angavs följande motiv för en översyn:

- den starka ökningen av vapenhandeln.
- att svensk vapenexport måste ses mot bakgrund av den internationella vapenhandeln.
- att gränsen mellan defensiva vapen och övrigt krigsmateriel är så svår att dra, att det kan finnas skäl att pröva om inte begreppet bör tas bort.
- problemen med licenstillverkade vapen utomlands och
- behovet av parlamentarisk kontroll.

I direktiven till utredningen fastslås dock att frågan om ett parlamentariskt organ för vapenexporten inte skall behandlas av kommittén. Det betyder att riksdagen i det förslag som regeringen på grundval av utredningen kan tänkas föreslå riksdagen inte kommer att få pröva om tillståndsgivningen fortfarande endast skall åligga krigsmaterielinspektören (och i vissa fall regeringen) eller ett parlamentariskt organ. Denna ordning kan inte vara tillfredsställande. Sedan riksdagen senast behandlade kraven om en utredning om vapenexporten har det framkommit hur orimligt det är att tillstånd för vapenexport inte är underkastade parlamentarisk kontroll och beslut.

Hemställan

Vi kräver därför att riksdagen uttalar

1. att vapenexportlagstiftningen bör skärpas.
2. att ett särskilt parlamentariskt organ bör fatta beslut om vapenexporten och årligen redovisa till riksdagen dess inriktning och omfattning.
3. att licenstillverkning och reexport av svenska vapen bör underordnas svensk lagstiftning.

Stockholm den 22 januari 1981

MAJ BRITT THEORIN (s)

LENA ÖHRSVIK (s)

LENNART NILSSON (s)

MARGARETA PALMQVIST (s)

HANS PETTERSSON (s)

i Helsingborg

EVERT SVENSSON (s)

OSKAR LINDKVIST (s)

MARGOT WALLSTRÖM (s)